

რომ ახალგაზრდა უკოლ-შვილი მემამულენი ეტლიან ბოლმე. მთავრად არა მარტო...

ამ მოხალისე, სამეგრეო აკოცა და უთხრა: „My darling“ (ჩემო ღამნათა). ეს იყო...

ლაზიკები და ამბარები წყალობით აიგ-სო; კერძის დაბალ ადგილებში წყა-ღმა...

თოხანებში—მეცამეტე კრება მო-ხდა ზაფის საქმის გამო. ის ხმები, ვითომ...

დღეს არ აქცევენ. ამბობენ ერთად-ერთი შედეგი მოჰყვება ან ამავალ-მინისტრის...

კვირაში ორ დღს ამერიკელი მოსამხ-არე დილიდან სადამომღე სრულიად თვისუფალია...

რაც შეეძება სამოქალაქო უფლებებს, ამე-რიკაში ეს უფლება უფრო მეტი აქვს მოა-ხლებს...

კონსტანტინეპოლი. თითქმის სრულიად გამოკრევა ოთხი მუხლი ზაფის შესახებ...

კონსტანტინეპოლი. 15 ივლისი, წირვის შემდეგ სასოფლო ეკესტრიაში, სასაბუღალტრო კაზოში...

სტერეოგრაფის ბირჟა, 15 ივლისი

დეკემა

(რუსეთის დეკემბრის საგანტროსაგან).

პეტერბურში. უმაღლესი ბრძანე-ბა: ოდესის სამხედრო ოლქის შტაბი...

სიმუხარაპოლი. დეკემბრის იუწყ-ებებიან, რომ თეოდოსიასა და კერწის დიდი რეპარტები ეწყობა...

კონსტანტინეპოლი. დღეს ბუ-უკლერში ბეჭობა იყო ელჩებისა და...

განსჯალუბანი

Table with multiple columns for exchange rates and prices, including items like 'სანჯა-სათვის მიწები', 'სათიბი მიწები', and 'ზამთრისა და ზოგადი საშობარო მიწები'.

ნინო 1897 წ. 21 მაისი იქნა ტელისის საგუბერნიო სამმართველოს მიერ დამტკიცებული.

შენიშვნა. ხსენებული ნინო: წამარ ნანა-ნათის პატრიარქისთვის სავალდებულო არ არის და თუ არ მოისურვებს, რომ დეკრის საქონლსა ან ფირფიტებზე ნინოთ აღნიშნული სასყიდლი მიიღოს...

„იპერიონ“ დამატება

„იპერიონ“ და ორის სოფლის დაბა ერთ სოფელთან *

ანაწილებდნენ მიყოლებული ვიღარ დარჩენის რკინის ხიდამდე ასის ვეკსტის მინაძილი და ამ გზის იქითა აქეთ მხარეს სტოვობდნენ ვერვარ წოდებულნი: მითილინი, გუნდაყურულინი, თრულსი (ესენი ოსები არიან) და მოხვენი. ამითი ოსები, როგორც სტატისკურის ცნობებდან სჩანს, 1550 დესტინა უნდა იყოს და დასახლებულნი მკვიდრნიც 18 ათასამდე სულ ირიცხება. ეს მკვიდრნი შედგებიან ქვეშეთის საბოკაულოს და ღუშეთის მახრის ერთს ნაწილს. ამითი სხვა-სათვის და საძოვარი სხვა საქართველოს მკვიდრთან შედარებით ძალიან მცირეა ხალხის რაოდენობის მიხედვით და ამასთან მჭირი და უნაყოფო, ე. ი. აქ ჩვენის ალავით სარგებლობა ხუცის თვის არის და დანარჩენს შეიძლება თვის-კი თაველი არის დაფარული ამიტომაც აქაური მოსავალი მარტო ქერი და თევზა და ისიც ისე მცირე, რომ კარგის მამულის პატრიანდ მატრია ის იქნება თავს, ვიდრე თავისი წლის ჰორნახული 4—6 თვემდე ყუთფა და უფლეს ხარის და ორს ძობას როგორმე წალა-თავით გამოკვებას, ამიტომაც მთიულ-მოხვეც ასე ახალსათეს თავისი არსებობის სურათს: „საწყალოს კაცის ცხოვრებას ახალ და ბევრი ხრიალი, ოროლი ფური ყუთფის ოროლი ხარი რქიანი“.

მთიულს მოხვეცს არც ვინაა აქეს, არც ხალი, არც რამ ისეთი სოფლის ნაწარმოები მოეპოვება, რომ ამით თავისი შინაურის საქართველოს მატრია და მატრია წესისადაც დაწინაურდა, როგორც, მავალითად: ერთი დღითი მიწა თელავის მატრია საბოკაულოს ალავი იძულება 150—200 მანეთს, სიღრმის მატრიაში—120—180 მანეთს, ტფილისის და გორის მატრიაში ნაწარმოები არის ყოველს სულზედ წლიური მოსავალი 50—60 ფუთამდე. ბარის ხალხი მთის ხალხთან შედარებით ძალიან მეტს უნდა სარგებლობდეს მიწის მოსავლით, რადგანაც აბრეშუნი, ვისაც-კი ამის უნარი შესწევს, ფუთზედ 160 მანეთამდე ფასს იღებენ; არა ნაკლები სარგებლობა მოაქვს ფუტკრის მოშენებას, რადგანაც ფუთი თაფლი იყიდება 8—10 მანეთად და სანთელი ხშირად უფრო ძვირად. აგრეთვე კარგად აჯილდოვებს ბუნება და ნიადაგი თამბაქოს მოშენებაში: აქვე სახეში მისაღება ის გარემოება, რომ ბარში თუ გლეხს ანუ უნაყოფი უნარი იმსწერს ხელისნაწილს, თუ ტყის მისაღება მრავალი აქვს, — შუშის გასყიდვის გარდა, ხელოვნობითაც კარგად დაჯილდოვდება; არც ტყეში ნადირობა და წყალთა თევზობა არის წყალობის ნიადაგზედ დამდგარი, თუ კი აქაც კაცმა შინა გამოიჩინა და ისარგებლა ყველა იმით, რაც ბუნებას და დედობის ადამიანის სასარგებლოდ გაუჭინა.

მე ამით ის-კი არა მსურს ვთქვა, რომ ბარად შინა და უნარი არა აქვთ მეტადინებობისა და მთიულელები კი დიდს

მხეობას გამოიჩინდნენ-მეთი იმისთანა ნაყოფიერის მიწებზედ, როგორც ბარის (ქართლ-კახეთის) მიწა არის, არამედ არის, როგორც პატრიით ეპერობა მთიულ-მოხვეც თავისი მჭირსა და უნაყოფო მთის მიწა-წყალოს ჩვენ გვიჩინის ხომღო, როგორცაც ვაშლებზედ ვკითხულობთ, ამა და-ამ სოფელს ქურდები დაეცნენ, ესა-და-ეს გამარცხეს. აქა-და-აქ ცეცხლი წაუკიდეს და ამა-და-ამ კაცს ამდენი ზარალი მიაციეს. ნუ თუ ეს საქმე უნდა ხდებოდა იქ, სადაც გლეხის მართალი ქვეყანა მალინა-ბარაქიანი არის ყოველ გვარის მოსავლით საქონიერელი ის არის, რომ ჩვენ, მთიულ-მოხვეცთ, ქურდობა ტყიანობას ვერაივე გვისაყვედურებს. პირ-იქით, დიდ სირცხვილად მიანიჭა აქ და ამ გვარს თანამემამულეებს თემი, სათე-ფო თუ ვერ განამეგვებს, — პატრიას მხდის რეკარ-წყველით ისინივეს ყოველს ვაშს. ამისთანა ნაკლებობაში მყოფი ხალხი-კი, როგორც მთის მკვიდრნი არიან, ძნელად წარმოსადგენია. მართალია, აქაცა მხედველი თითო-ორი ქურდობა, მაგრამ ძნელად რომ ადგომობიის მკვიდრისაგან ეს მოხდეს. ამის მოქმედება ჩვენ განამარცხებს სტოვობის ოსების ტყეში არიან, რომელნიც რომელი-სამე ბოროტის მოხელის წაქეზებით მოქმედებენ.

მართალია, აქ ხალხი ბოროტ-მოქმედებს არა მხოლოდ საზრდოს მოპოვებისათვის, მაგრამ სამაგიეროდ გაუღებობებს იქამდე მიაციანა ხალხის უკუღრუსი მდგომარეობა, რომ მხამას ვადკლებია ერთს ნაჭერს სახანგს მიწაზედ და ეღებება, მე მკეთუთნის და ჩემი არის; იმა-მთიულ ბიძა-მთიულ თავიპირს ამტრეცს ერთ-ორ თვის მოსათვის მთის ფერდის მიწის გამო, თუ უნდა დაინებოს ეს მიწა. მოსაღრე სოფელი მხლომდღის სოფელს ვადაკლებია ერთის მთის კალთისათვის, რომელიც ათი-თხუთმეტი დესტინა არ-კი იქნება, და ეუბნება: ჩემს საქონლსაც მოვაძენე, მეც ყალბი მერამევა, მეც ხელწიფებს ვემსახურებია და მეც ხელის სული მდგალია. ასეთი დავა და ცილობა ჩვენში არ ახალია—ძველი და უფროდ დასასრული როლის ექნება, ეს-კი ღმერთმა უწყისი და და-დადარაბა მერობელთა და მომეტი შორის მრავალჯერ სისხლით შეღებება ხომღო და უნადაღების სასამართლოს ყურამდეც მიდის, ხშირად იმდენი ფულიც იხარჯება სასამართლოსა და ვეკლებზედ, რომ სხვა ადგოვას იმ საქმის დავა წარმოებაში დანახარჯავით სამს სადავო მიწის ოდენა მამულს, უფრო ნაყოფიერს და ხელის-მოქმედს, საკეთის რებად შეიქნება კაცი. მაგრამ მთიულ ხალხი თუმცა კარგად ჰგონობს, რომ ზარალი მოსდის დედობით, მაგრამ მინც ორივე მხარე გამარჯვებას სცდლობდა და უნადაღებად მოღონება მხარობს, რომ შერცხვინილი და თავადად-დასახული არ დარჩეს საქმეწარმ. ამიტომაც ჩვენს ხალხს ძვილადმეც ვულში ხანგრძლივი აქვს და პირზეც ეს აყვია: „კაცი მამულზედ და ცოლზედ კვდება“. ამიტომაც დავის დროს ერთნი იძახიან, —გაწყულებით და არ დაგანებებოთ; მეორენი — თუ რამე გვაძალია, სულ დავებარჯავთო; სამართლითაც რომ არის გავდეთ, თავს დავედებო.

და მარტო თქვენ არ გასარგებლებო. აი, ამისთანა გულზედ მოსულის კაცებისაგან ყოველთვის ჯიბეებს იქმნება არის, როგორც პატრიით ეპერობა, რომელიც არწმუნებენ მამულის მოსარგებლად მოდებ მთიულ-მოხვეცებს: მეთი ნუ გაქვთ, უნდა არხას დაეწეროთ, რომ ქვას ვაარღვევს და სხს:მართლობებს ხომ სულ უკლებია დაბარუნებო. ამ მჭირებისგან მთიულე ყველ-გობობიანი გუჯა არის ცულ-უბრალოდ საწირად გარეშებს. საცხვილი ის არის, რომ მთაში ასზედ მეტი მავალით არის, რომ გლეხი გლეხს ეღებება და, სამწუხაროდ, ჯერ ერთი დავაც არ ვაძებებულა. ფულე-კი მოდებ მოსარგებლის მხრით ძალიან ბევრი იხარჯება მე შემეძლო, რომ ყველა მათ დადესხელებინა, მაგრამ რად ვანაც მთა შორის ერთი უფრო საინტერესოდ მიმანდა, ამისათვის უნდა ვჯობისა, რომ ალავი ისევ იმის დეუთობა.

სოფელი მჭირი, რომელიც კობისა და ყაზბეგის ფოსტის სადავოს შორის სახედრო გზას სულა ჰყოფს, ვაშენებულა ერთს მალა კუნწუბა კლდის ქენჩახზედ, რომლის ძირსაც მიდის საქართველოს სახედრო გზა და ამასთან ერთ საუკეთესო სოფელად ითვლება მოხვეცთა შორის, მით უფრო, რომ კარგის ხელოვნებით ნაგები, დიდის თამარისაგან აშენებულა დღის-მომოლის სახელობის ეკლესია აქვს (ეს ეკლესია ცხლა რკინით იქნა დახურული მდგლის ზაქარია კობაიძის მეცადინეობით და განახლებულია იატაკით); დასახლებულია მხრისკენ დიდს კლდეზედ სარის მალა და მავარი ციხეა ამარაული, რომელიც წარმოადგენს მთა-მთა მტრის წინაშე ქედ-მოუღრეკელს სიმაგრეს. სონსავე აქვს მოხვეცთა შედარებით მთა-ხეჩებებელი წყალ-წიქელი, ამა და სათიბი და ცოტაოდენი ტყეც საირსათვის (თივის ქვე-დასადგება) ამ სოფელს, იმის ციხე-კვლესისა მრავალი სასტრატეგია მასალა ჰქონდა და ბევრი საინტერესო ზეპირ-გარემოცემა არის ხალხში დარჩენილი და მავალი, სამწუხაროდ, გუგურედი და პარკული ვანძი ამ ეკლესიისა ვიღაც ბოროტ-მოამქმედისაგან წარტაცებულ იქნა.

ამ სოფელს დავა უტება ანაზარმა კობაიშვილმა და ეს დავა სწარმოებდა იმ სასამართლოს ხელში, რომელსაც ეწოდებოდა „Шкенидский судъ и расправы Верховнаго Грузинскаго Правительства“. ჩვენ შარტის ვით, რომ ანაზარ კობაიშვილის გვარი მოსახლეობის დღესაც დღეშეობის მხლომდღის და აქვს თავისი საკუთარი მამული როგორც მებატრანს იქვე დღეშეობის ახლოს და რა მ-ზეხით ატეხილა დადა სახედრო თაისუფალს გლეხებს და კობაიშვილს შორის, ეს არ ვიცით. მხოლოდ კობაიშვილის დავა შეეცხობოდა სონის სოფლის თავს მებატრანს სოფლის მიწას, რომელსაც იმ დროს, თე იგი 1823 წელს, მოამიგან მოსახლეობის ასახელებენ რიყე და სონსაგური ადღესაც სახინარს უწოდებენ. საქმიანდა სჩანს, რომ კობაიშვილის დავაში არავითარი საბუთები ამ ალავის საკუთრებისა ხელთ არა ჰქონდა და თავის ერთს მოხვე-

ნებაში ასეთს სურვილს უტყავდებეს ესპანელიის წარმომადგენელი: „უკეთეს სიონელები ფიცს მიიღებენ, რომ ვე სიონე მ-წა რიყე იმით ელავინთ და იკისრებენ იმ ხარჯს, რაც ამ დროს დროს დასარჯულია (ჯარიმისა 15 მ. გერბის ქალღლის უქონლობისა გამო და თანაც ამ საქმისათვის გამოგზავნილთა სავაო ხარჯი—38 მ. 50 კა), მე დავაზედ ხელს ავიღებო. ამის გამო ესპანელიის წარმომადგენელი უტყავით სიონელებს, რომ უკეთეს ფიცსა და აღნიშნულ ხარჯს არ იკისრებ, აღნიშნულ ხარჯსა და კობაიშვილს ვადაცემო. სიონელებს დადის სიონელებით აღუსრულებიათ ეს არასამართლიანი დავალება კობაიშვილისა და მ ნოემბერს 1823 წელს“ გათავებულა ეს დავა სიონელების სასარგებლოდ.

ამ დასახლებულს სოფელს ვაღბო, თერგს იქით, ვაშენებულა ორი სოფელი, რომლებშიც 70—80 კომუნა დადებულა იქნება. ერთს ეწოდება გორისციხე და მეორეს ფხე-ლუშე. ამით თუმცა სიონელებთან სერთა და გასაყუდი არც როდის და არა ეამს არა ჰქონდა და არც აქვთ ცხლა, მაგრამ, რადგანაც სიონის მკვიდრნი რიყებით 50—55 კომუნს არ აღებატებინან და ფულე-გორის ციხეზე 80-დღეც მიღწევს, ამის მიზეხით სიონელებს ძალიან შეეძება ეს ორი სოფელი და იმ ზემოდ აღნიშნულ რიყეს თუმცა არ ისაყუდებოდნენ, მაგრამ ამიტომ: ჩვენც უწილი გვიქმნის და ჩვენც ვეგასარგებლეთ საძოვართაო.

სიონელების მამულში გორისციხე-ლებს აქვთ კარგი სათიბი მიწა, რომელსაც იკლოვანას უწოდებენ. წიონელებს ამ სათიბით სიონელებიც გორის ციხელებთან ერთად სარგებლობდნენ, მაგრამ გორისციხელებმა იმდენი ძალი გამოიჩინეს, რომ ის სერთა სათიბს სულ თითონ მითვისეს და სიონელები ცალკურები დასტოვეს. სიონელებმა თავისი საკუთარი ანუ კობაიშვილისაგან დავით მოგებულს საძოვარი-რიყე დარაჯის დაყუბით ის ვაგამარეს, რომ ფხე-ლუშე-გორისციხის მკვიდრთა საქონელი საზღვარს იქით აღარ გადუშევს. ეს ორივე გარემოება საქმის იყო, რომ ამ სასოფელს შუა-საშენილი დავა განხეთქილება ჩამოვარდნილიყო. ფხე-ლუშე-გორისციხე განრისხებული იყო იმით, რომ ჩვენ მებტი ვართ, ყალბის თანასწორად ვხდებით, ხელწიფებს ბე-რის-ოსმალის კრძოლაც სწორად ვარაზედ ჩვენ მეტი ნაწილი ვემსახურებით და სიონელები მეტის საძოვარი სარგებლობენ და ჩვენს ნახარს-კი არ უშეგებენო. სიონელები ასე უნასუბებდნენ: ჩვენ რა გიყთ, რომ თქვენ გამარადლებო? ჩვენ ჩვენი მამა-პაპის დანარჩენი ხელთა ვაგვექს არც ვის ეღებებოთ და ნურც ვინ ვგვდავებოთ ან რა ჩვენი ბრალია, თქვენ რომ საძოვარი გვალაო, ჩვენც სითიბი ვაგვალაო, წინაშე-დღეშეობის დღეს იკლოვანაში ვეგასარგებლეთ სათიბით და ჩვენც საძოვრებით რიყეში ვეგასარგებლებო.

რა-კი სოფელელები ერთმანერთს ვერ მიეწყებოდა და საქმე-კი თან-თან მიწავებოდა, ფხე-ლუშე-გორისციხეებმა 1876 წელს დავა დაიწყეს. თხოვნაზედ იგზავნიდნენ ხან სახარო სამმართველოში და ხან საფუტერნო

სამმართველოში, რომ სიონელებმა საძოვარზედ ჩვენი საქონელი აღარ გაუშვებს და ამითი დღედ დავაწყუბენ, შეგვაფურროს, დავგებნარო, შეშეწობა აღმოგვიჩინეთ და საძოვარი ერთი ნიაროდ ვეგასარგებლო. ამ ორს სოფელს ამასწინე დაიწყეს კომუნალ თითო თემების მოკრევა სადაოდ ამორჩეულ კაცთა სახაროდ და მწერალ-ადვოკატების* ყელის გასაშობად.

მაღე ამ დავის ზედ დავითო სხვა-და-სხვა საჩივრებიც, რადგან სადაც-სადაც ნასაბო მოდებოდა, ქორწილში, ღებუბში, სამგზავროდ, თუ ხატობა-სალოვოებში, ერთობის მხანავდნენ, უთუოდ საქმე ცემა-ტყებით დამოავრდებოდა ხალხე. საჩივრებს მოკვეთა გამოიძინა, გამოიძინებოთ კიდეც ფულების კრეფა სოფლებში, და გამოიძინა საშინელი ბრძოლა. ამ სასო-ფელში ბევრი ახლო ნათესავებიც სტოვობდნენ, მავალითად: დელი-და-მამიდაშვილი, დისწულადიდის მის მკვილი, ნათულ-მორიანი და კარგი მებობებო, მაგრამ აქ მობარდაზი-ნი მიწის; ნათესაობის მოხუცედაც და განუჩეველად, ემტერებოდნენ ერთმანეთს, თუ ვისმე შენიშნავდნენ, რომ ნათესაობის მიზეხით პირმოთინებო, მაშინ ვით იმის დღეს, რომელი სენებას დაუწყებდა ხალხი. ამიტომაც პირველობას მტრობაში იმანი ირენდნენ, რომელიც ნათესა-ობის მებერი ჰყავდათ მეორე სოფელ-ებში, რადგანაც ემინობდა პირმოთინება და დაეწყნობო, მახრის სამმართველო ყოველთვის სწერდა მამასახლისს, —ყოველ ვეგარი ღონე-ღონე, რომ მოდებდა შორის და-ვის ვათავებდნენ უხელოდ შეშეგებ-ვა არა მოხდეს-არაო, მაგრამ მამასახლისის განა შექმნა ანდნის ხალხში სრული შველიბიანობა დამსყუბინა?!

როდესაც პირველი გამოძიება ხალხის ყრლობით ქვეშეთის ბოკაუ-ლითა ბანმა გამოვლენელმა (მაშინ კომუნების კის ეძახდნენ) მოაბდინა, სიონელები დარწმუნდნენ, რომ საქმე მავალი წყალობისა და ძილს აღარ მიხდეს თავი. ამასთავ ფხე-ლუშე-გორისციხელები მავალითა მი-მხამეს, ამასთავ რწმუნებულნი კაცები ამოიჩინეს, ამასთავ მოკვდიეს ხარე კობაიშვილი და სულ მტორ ხანში 500 მანეთს მოუყარეს თავი. ამ დროს ძალიან ადგულდებოდა სიონელები ხარჯის კრეფა იმით, რომ რის-ოსმალის კრძოლაც სწორად იქ წელს დიწყო და ყველა, ვისაც-კი ერთი ცხენი მოქო-ვებოდა, თვეში ორჯულ ქალაქ-ში ჩავივლიდა და 60—80 მანეთს იღებდა. ფულით თითო ყოველ თვეს იკრებოდა, თითო ორივე მოდა-ფულის მხრით ხან ქვეშეთის საბოკა-ული სამმართველოში, ხან ღუშეთის სამმართველოში და ხან ქალაქის საფუტერნო სამმართველოში იგზავნებოდა საქმის გასარჩე-ვად, მაგრამ საქმე-კი არა თავებოდა. ორმა წელსამ ასე გასტანა, რომ ორივე მხრის რწმუნებულთა თვეში სამი ღამე არ გაუტარებიათ სახლში, ერთნი თუ ჩუმად წვიდოდნენ, მეორეებიც, გაიგებებოთ თუ არა, ერთის ფიცა-ფუტკრით დაღვეწებოდნენ უკან, რადგან სოფლებს ვლდა ეცემოდათ ხომღო პირველების წასვლით.

ამ სიარულის და ხარჯის შექმნე მახრის უფროსმა განკარგულება მო-

* ეს წერილი დასტამებული იყო „იპერიონის“ № 131 №-ებში, მაგრამ რადგან ასობ-მწიფობად მეტად იყო არაუ-ღე და არა ვაგებობად, რადგანაც საქონელი დანახა მისი ხელ-აზლად დაბეჭდვა დამატებად.

*) დავა დაწყებული იყო 1791 წელს.

ანდნი, რომ სოფლის ყრილობამ გადასწყვიტოს ეს საქმე. ასეთმა განკარგულებამ უნდა დასკვნა სიონელებს, რადგანაც მოადგინა და მოპასუხე სიონელი შეადგენდნენ ერთი სოფლის საზოგადოებას, ამაში საქმე ხის უმეტეს-ბით უნდა გადაწყვეტილიყო კანონის ძალით და არაგანაც ხის უმეტესობაზე თქმის ორჯერ მეტი ფულ-შეგორისციხისაკენ იყო, ზედაც ისეთი შემთხვევა მიტოვა გორისციხელებს, რომ მამამხალისი ამავე უმეტესობის მხრიდან აირჩიეს, — სიონელებმა სრული უარი განაცხადეს, ყრილობაში მონაწილეობას არ მივიღებოთ. მამასხალისმა აბითი ისარგებლა, მოაწურა მთლად თავის მოადვემხარეს, შივა-ტ-შე ჩაურია ამ ხალხს ვარ ეშუ საბატონო გლეხები და დადგინეს სიონელების სახარალო განაჩენი. აქ საკვირველი ის იყო, რომ სად იხარჯებოდა ამ ორის წლის განმავლობაში იმდენი ფული, რამ თქმა უნდა, საოცარი ისიც იყო, რომ მხარის სამმართველო ოფიციალურად სწორად და ამ მოწერილობით საქმის გადაწყვეტის თუ ვაჩვენებს რაღა დავით ავალგბდა. არა, რომელიც უთაბო-ყოფილი დაადგინა ხის უმეტესობით თავისი მაგისტრის განაჩენს მამასხალის-ის ასე პასუხეპოდა სიონელებს; მე მოწვილობა მაქვს და უნდა აღსრულებამო მოვიყუარო, თქვენ თუ არ ინებებთ ყრილობაში მონაწილეობის მიღებას, მე მუხრატოვიკად გამოვიყვანო. სიონელები ეუბნებოდნენ: თქვენვე მეტი ხართ, თქვენვე მთავრობამ ძალი და სამართალი ხელთ მოაკეთა და ჩვენი ყრილობაში დასწრება რაღა იქნებოდა; ჩვენ ისევ უმადლესს მთავრობას მივმართავთ.

გვიკვირს ისიც, რომ მხარის სამართლებლო საფუძვლიანად რა ჩანთვალა ის საბუთი, რომელიც კომიტივან დაღის დროს 1823 წლის 3 ნოემბრიდან ხელთა ჰქონდათ სიონელებს. აღარც დასატებითი ჩივილი იქნა სიონელების საზოგადოებო განხილული, რომელშიაც სიონელები ასახლებდნენ, რომ ყრილობა მის და ეს უწყისება ჩაიდინა მამასხალისმა, გაიჯანა თუ არა ეს განაჩენი ყრილობისა, ორს კვირახდელ მხარის სამართლებლო კანონიერად იცნო და მწირობაზე გაუგებან მამასხალისს, რომ 12 მკათათვის 1878 წელს მომხდარის სოფლის განაჩენის ძალით მეც სადაო მამულთი თანასწორად ისარგებლონ როგორც სიონელებმა, ისე ფულ-შეგორისციხელებმა. თუ სიონელები თანხმად არ აბიან, ორის კვირის ვადე ეძლევათ, რომ საჩივარი გადართოს საფუძვლიან სამართლებლოში, მამასხალისმა ვედარ მოთმინა და ამ განკარგულების წინაშე არის მოადგეპოპასუხებელი დაუფარვად გამოეცხადა. ამა ისეც აღლვებულს სიონელებს მეტიც არ რაღა დარჩენოდათ. პირველ სულ ის ეკერათ, ამდენი დავა კომპოზიციონალ ჩვენმა წინაპრებმა გასწიეს, მიწა ჩვენს გადმოგვიცვს და ესტა-კი ასე უმადროთლოდ გვეყრბობინ, რომ ძალიად წილს დებენ სხვა სოფლებს. ამა როდესაც ჩვენს სოფლის საზღვარს მავათი საქონელი გადმოჰლახავს, მამაშინ ან გავწყვეთ და ან გავწყვიტოთ.

თავა. გაისმინა ამ მკერო რიცხვიანს სოფელში ასეთი ხმა. გორისციხელებს საბუთი ხელთა ჰქონდათ და ძალიანაც უწყსდნენ, რომ სიონელებს საზღვარი ძალით გადაეცადათ და ნახიოვი ეძიებინათ, და გადასწყვიტეს კიდევ, რომ 23 მკათათვის (თავი ენაბა დღეს), კვირას, ძალიან ვაგრეუთი ნახიოვი და მოადგეპოვით; ჩვენი უთავობა და ლმობა იქნება, რომ სამართალმავი ნება მოვცდა და ერთმა მუჯა სიონელებმა ეს ისეთი შიში დადევნენ, რომ მამართლის ძალით მონიჭებულს უფლებით ვერ ვისარგებლოთ.

ეს ხმა სოფლებს შორის სამი-ოთხის დღის წინათვე ვაგრეუდა და კვირა დღეს ორივე სოფელი სასო-წყრეკეთილებით მოვიღოდა. რამდენადც მძალად ორი სოფელი ვაგრეუ-გორისციხე საქმის მოგებით ვახტებულნი უბარებდნენ სიონისკენ საქონელს ვაგრეუკვას, იმდენად მუშუბა მავათი და დამოკიდებუბით აობხერტულნი სიონელი მწიფეებოდნენ და სოფელში ხშირად გაისმოდა ასეთი ხმა: „აღდა შეერთოს ცოლად ვინც მავათი საქონელი სიონელმა აქ ცოცხალმა მოუშვას და ზედვე საზღვარ-ხელ სისხლი არ დაჰღვაროსო“. მამასხალისმა ახლა-კი იგნობა, რომ იგი უწყსდა ამ განკარგულებების გამოქვეყნებით და ორის დღით აღრე მისლა-მოსელი დაიწყო სოფელში, ე. ი. თავისებს ურჩევდა: დაეცადათ სიონელებს, ნუ გადავარკვეთ საქონელს ძალითაო. დღე-რიგად, რას ვახტებთან, ახში რა მისივალბოთა. თავისები რომ ვერ დაიყოლია და უარი ვერ ათქმევინა, ახლა სიონელებს ეცხეწებოდა, რომ განკარ იქნებოდა, დეე ვადმორგებს, საქონელი უზრუნველ ხომ არ აიკიდებს თქვენს ალაგს. სამართალს უფრო თქვენ მოიგებთ აბით და ჩვენები მე-ამაობებდა ჩითაუფებინაო, მაგრამ სიონელებმა მამასხალისი ძალიან პირ-მავად გაისტუმრეს; ცეცხალ-კი ძვირეს გადაურჩა. რაკი ნახა, რომ ორი ავე მხარის დაუწყსებელი შეუძლებელი იყო, წინა დღითვე ქვეშეთის ბოქა-ფულთან კაცი აფრინა და მოახსენა, რომ კვირის უთოლდ მოდავე სოფელს შორის უმეტესებმა მოხვდა და დამეხმარებინათ. ამ დროს კალი-უბნებო, ანუ ბანი კალბანსკი სამსახურის ვაძოა ქალაქს თუ დღეშეთს ყოფილია და არავითარი ღონისძიება არ იყო მიღებული ხალხის დასაწყნარებლად.

აი, გათენდა ის დღეც (23 მკათათვე 1878 წლის) და სიონის მადლად ქედდგან, რომელიც პირველ-პირ გასცქერის მოდავე სოფელ-შეგორისციხეს, დანახეს, რომ ორივე სოფლის მკვიდრნი შეჯგუფებულან ტმოგრეკებთან თავის ნახივს; მისი ამსოვლის უმალ სიონისკენ გამოაბრთულს საქონელს უკან მოსდგდა თითქმის ყველა ჯარის ამდები გორისციხელებს და ფულ-შეგორისციხელებს და ვეზულად და მხერ-ხერ კარავდ მოსწანდა მხარხულ ვადებულს გრძელის კომპალ-ჩობაბეუბის ოხინე. ამ სურათის დამხანველთა სიონელებმა აღარ დაგვიანეს ვორისციხე ჯარისათუ იარაღის ადების თვით-მშობლის გეკლესიის წინა და ბგოი თუბალი ამ ბით ერთუფის

ეფიციენტობა, რომ ყველა აქვე, თავის მიჯნაზედ, უნდა მოკვდეს მამართლის არ დაბრუნდესო. ბერ-კაცები უფრო ეხებებდნენ ახალგაზრდებს, — უსამართლობითა და ძალიანობის დროს ჩვენ არავის არა წაფართმევენით რა და გზლა სირცხვილი იქნება თქვენთვის, ვე-უბნებო, რომ მავათი სირცხვილს და ძალას შეუშინდეთ, არც ნაკლები წამქმეგებელი სიტყვები მანდილოსნებსა ვაგისმინდა; თუ ზოგის დღედა დღე-ღამეც ვინც დარბობდა და იცოდა, რომ მისი შვილის უმეტესობა იმ დღეს აუცილებელი იყო, სამამართლებლო მანდილოსანიც უსაყვედურებოდა: ბებო! ჩემი თათო, ვანა შერის შვილისთან იქ არავინ მოკვდებოდა ერთხელაც იქნება სიკვდილი უნდა და ალაგს-კი არ წაართმევენს კაცი ცოლისთვის და მამულისთვის ყველა. მართლაც ამ სიტყვების გამოგნე მთის ხალხს კი გული უნდა და, რომ ხალხი შეგმავლობდა და ამ ხალხის საყვედური ატრანა.

მამასხალისი შ. ჩაქათული, რომელიც უთავაზობოდას და უცოლდინარობის გამო უფრო აიწიდაწყვეს ის საქმე, ნაცემს დამეზავება და ცხენით სტეფანწინდისკენ მოჰკურცხლა. საცოდავმა აღარ იცოდა, რა უნდა ექნა. სტეფანწინდისა და სონოზი (ორივე საზოგადოება ჩვენს ხელსიონელებს, 6-1 ვერსით არის დაშორებული) ამ დღეს თანეგრეობის ბატონა იყო და სანამ ნახივი ხალხი სიონელ გორისციხელების დასამშვიდებლად მოვიდა, საკმაოდ ბევრი მსხვერპლი შეიწირებოდა იმ თანამომე და თანამართლსავე მგზობელს შორის, რომელთაც ამ სამის წლის წინად, დავის დაწყებამდე, მძებნულ მეტად უფროდით დამხანაგით.

სოფ. სიონში უფრო წყარად ემზადებოდნენ, დიჯად უწყობდნენ თავის საქმეს და იხანებენ: როგორც ვეგაჯობა, საზღვარზე დავხედით, თუ ცოტა აქეთაო; იარაღი თვალ-საყნად გვეკრებოდა, თუ უკან დავიქრებოდა საქონელსაგან. ზოგი იძიებდა, რომ რაკი მოპირდაპირეთ ჯობებოდა გზებდეთ; იარაღს მთავრობა და ნახივსაველად ჩამოგვართმევსო. ამ აღმარაქმ იყვნენ, როდესაც ერთი კვირანი და მოხვედრის საბატოლ ცნობილი სიონელი, ისეც დაეითაშვილი, საიდანაც მოვიდა და ხალხს ურჩია, — მოდ, ხალხო, ნუ ავალთ სადაცო ალაგთან (იგი სოფლის თავს 2 ვერსის მანძილზედ არის და ფულ-შეგორისციხეზედ 4 ვერსით იქნება დაშორებული) ჩვენ ამით სამართალს მოვიგებთ, დეე გორისციხელებმა ჩაიდინეს თათე-ღობა და გასწონა ძალითა, ჩვენ ამით სირცხვილი არ მოგვეცემა, ამიტომ რომ გზლა ძალითა აღდარ არის და ყველა სამართლის ხელთ არისო. სიტყვად არ-კი დამთავრებინა და რიგანად არ-კი ვისმეს ვაგონარის გონიერული სიტყვა ამ საბატოლ-კაცისა, რომ 70—80 წლის კოკლბა და თმა თეთრმა ბერმა კაცმა, ღვიძლმა ბიძამ ამ ისტესამ, — შიო დავით-თვილიმა გრძელდ არყის ჯარი კინაღამ თავში სახლობდა და რა უსაყვედურა: შე ქალაჩუნე, შე ლმობო, რას ამბობ? ჩვენს ალაგში სხვებმა ძალით საქონელი შერეკონ

და ჩვენ-კი აქ დღედაცემა უნდა ჩამოხსნებოთ. ამასვე მისცა ბანი დანაჩენმა ხალხსაც და საწყალი ისე (იგივე სია) დავითაშვილი ისე გააბარეს, რომ თავის ბიძას შიოს მხარხულ ხელი დაჰკრა და უფრო: მამა კარგი, წივილით, თავს ლაფი, ვინც შინ ცოცხალი დაბრუნდეს, მაგრამ ან დღეს იქ სისხლი დაიღვაროს, ის შენმა სულმა ჰქოლოსო (ვანსვენებული დავითაშვილი იმდენად გულად კაცი იყო, რომ შემდეგ დღემის მინდობრივ თათრებს ცხენებზე არ დაანებდა და გულადობით მართობან შევლა მტრის თავი, მაგრამ იმას უნდადა, რომ ხალხი იმ დღეს უმეტესებისავე დასარულე-ბენ, შეჯგუფებულის ხალხს მე-თვალურებმ ამაგი მოუტანა, რომ ფულ-შეგორისციხელთა ნახივით, რომ თოდ შეერთდა, ხალხიც ავირხიდ გამოლმაც გამოვიდა. ამა ვა-ვივეთ, ხალხო! გაისმა ხმა და ვა-მართა ხალხიც მხარხულ სადაო ალაგის საზღვართან დასახებდრად სიონელებს ამის ან ოთხის ვერსით დაშორებულს სოფ. ტყარშეტის მცხოვრებთ, რიცხვით 15—20 კომლამდე, ორივე სოფლის ასეთი სახითაო, საზღვლის რომ შეუტყვიყო, რაღა-ნაც თავისის ძალით ამათის გმე-ბის იმელი არა ჰქონით, დეკანო-ზებისთვის მიუმართავთ და დეკანო-ზებს ეს ღონე უღონებოთა: გამოუტან-ძანებოდათ თავისი ერთადერთი სა-ბატოლელი ბატი, რომელსაც ამა-მწიფლი უწოდებენ (უფრო-კი მეტი წაწილი ოქროს მამა წილას ეძახის). მოდავე სოფლები ნახივის ფეხით ისე სიჭკით ვერ იგდებდნენ, რომ სტეფანწინდის ხალხს გამო-სვენებულად დეკანოზებმა, რომელთაც მოდავე-მომასუხეთ საზღვარზედ მოასწრეს. ამ ხალხს მომარტანებდა ცო-ტად თუ ბეგრად მემამოვეთ გორისციხე-ლებს უწყარის ნახივით-ტარა სადაო ალაგისკენ და სიონელებმა კი ამისო-ტად უყვეთ თავისის საზღვარის გამო-არება მოსაწყრეს, ე. ი. მიადღესენ იმ ალაგთან, სადაც კომპოზიციის დავის დროს ქვის ჯვარი არს დადგმული საზღვრის სასხვორად და ხალხი ამ ალაგს მეტს სახელად „ჩაინებულს“ ეძახის.

ამ დროს სრულიად მოულოდნელად განად სიონელების საზღვარ-ზედ ჩახის კოორეც-შეშოკეული და ოფელში გაბანული ნადის ქუდიანი აღექსანდრე მონილის მე ყახივით (წვერებულად-კი სანდრო). ამას მო-ტყვა აწ განსვენებული და მრავალთა-ვან საბატო ანდრია ლახარეს მე ტრფამე. განსვენებულს აღექსანდრე ყახივს რო თუ სამი ფოსტის ტე-ლი თავისის ხარჯით დეკანოზავ, შიო ჩამდინებო საბატო მოხვეე ჩახივად, რაც შეგებო ჩქაა წაო-სულიყო. განსვენებული სიონში ეტ-ლით მივიდა თურმე. რაკი სადავო ალაგმდე ეტლი ვერ მივიღეთ, ცხენ-ვით და ეტლი იქ დასტრავა და ორი ვერსი იმ დღედა უხვეზებდ ფე-ხით ამოიარა. ისინიც, რომლებიც თან ახლდნენ, უკან ჩამორჩნებოდნენ განსვენებულს იმან-კი ქანა-ქან-შეშო, მთლად ოფელში გაჰყურებოდა, ერთის ვერსის მანძილით წინ მოასწრა სიონე-ლებთან. მოსვლის უმაღვე ქუდი მოი-

ხად, ხელსახოცი ოფელს იმუნდდა და თან აღლვებულს ხალხს ტემეწე-ბოდა: დაწყნარდი, გული ამდმე-დეო, იცოდეთ, რომ ხელსაყვეე ვაგით, იცოდეთ, რომ მოთავრბო არის, იცო-დეო, რომ უსამართლოდ ვერავენ წა-გართმევთ, ნუ აჰყოლიხარ ვალს, ნუ უსმენთ ბიროებს ენასაო. ერთა-შედ ისე შემოეხებო ხალხი სანდროს, რომ აღარ-კი სანდა. ყველის უნ-დალა რამ შეესწინებინა მისთვის სცილოზად, რომ თავის თავის სიმატრეოდ დემტკიცებინა, მაგრამ ხალხის იმოდენა ხმაურბოში სან-დროს იმითი არა ესმოდა-რა და იმით კიდვე სანდროს. აქ ბატი ხელში ტყარშეტის დეკანოზებო მოვიდნენ და უფრო გაძლიერდა ხმაურბო. როგორც იყო სანდროს თანახმობად დემტკიცებოდნენ და ხალ-ხი კოტა კვირის და საერაო ქითის შემდგა ჯგუფ-ჯგუფად გაი-ფუნტა...

ბატის ხვეწნამ და სანდროს ლა-პარაკი ხალხის გულში თანდრდა ალაგი დიპირა, ხალხმა შეისმინა გონიერის კაცების ხვეწნა-მუღარა, გული მოიღება. ამასთან ჩვეულებ-სამებრ ხატს ორივე მხარეზე პატრი-სკა და წყნარად მოისმინეს დეკა-ნოზების ხვეწნა-მუღარა. გორის-ციხელებმა თავისი ნახივი სიონე-ლების ხელ გამოჰყავდა საზღვრიდან უხვევე გააბრუნდა და სიონელები საზღვარს მოშორდნენ. როდესაც იხილა აღექსანდრე ხალხის უფიფე-თოდ გადაჩენა, ძალიან ესამოვნა, ჩამოჯდა ქვაზედა და სთქვა: დღეს ათენებოდა არის, მე იქ უნდა ვხა-რობდელ და ესტა-კი უფრო მოხარ-ული ვარ, რომ აქ მშვიდობით გადა-ჩრითო. თან დასმინა, რომ დეკანო-ზის თათო და ბოლო, ვაგებული ჰქონდა როგორც მიმდინარეობდა ამ ორის წლის განმავლობაში ეს საქმე, რა ფული ხმარჯებოდა მოდავე სი-ფულს და რა უფრო ქოთანი ჰყოლა-პადა იმდენს იწოდებო. მაგრამ ფულს და ალაგს ვინ იწოდებდა, როდესაც მკვიდრნი თვალ-შეგორავად ერთთა-ნეთის სასაკველიოდ მისწრაფო-დნენ, თითქმის ვიდაც სხვა სჯალისა და ტომის ლაშქარი დასციქობათ და სოფელი სულ გაუწადგურებოთა. სანდრომ ძალიან დაუმადლა ტყარ-შეტელს დეკანოზებსაც ასე ოსტა-ტურად მოქცევისთვის, — ბატი რომ არ გამოგებებინათ, იქნება ჩემს ცდასაც ამაოდ ჩაველოო.

ამავე დღეს სიონელებმა სანდროს და დეკანოზებს საბალოზბლი სადი-ლი გაუმართეს სამების ტყეში, სა-დაც ცხენა ბატო, სამების ნიშანს, და სულ იმ წმიდა ანგელოზებს აღიდებდნენ, რომლებიც დღეს უხი-ფეთად გადაგვიარებოთა. საათის ექსი-ზედ ხალხი მშვიდობიანად დაბრუნდა თავის სახლებში და ბი, ის დავა-კი დღესაც არ დამოლოდებულა.

კალბის-წვერა